

Medijsko stvaralaštvo u Školi narodnog zdravlja "Andrija Štampar"

Počelo je prije više od šezdeset godina

Kada je dr. Andrija Štampar 1919. godine prihvatio mjesto načelnika Higijenskog odjeljenja Ministarstva narodnog zdravlja tek stvorene Kraljevine SHS, među deset glavnih točaka "ideologije" koju je iznio kao svoj program djelovanja na prvome je mjestu bila postavka: "Važnije je obavještavanje naroda od zakona...". Stoga je i temeljna pretpostavka i poticaj za stvaranje Škole narodnog zdravlja (po uzoru na prve dvije takve ustanove – u Bostonu i Baltimoreu) bila spoznaja o neadekvatnoj prednaobrazbi osoblja u zdravstvu, što se, razumljivo je, reflektira i na obavještavanju građana.

Škola narodnog zdravlja osnovana je 4. rujna 1926. godine, a u vlastite se prostore (u kojima i danas djeluje) uselila 3. listopada iduće godine, o čemu je Stjepan Radić zapisao: "Dan je osvanuo bez ijednog oblačka s tako čistom nebeskom modrinom kakva se vidi samo u Grčkoj i u našoj divnoj Dalmaciji. Zrakom je strujao svjež povjetarac s našeg Sljemena... obadviije zgrade ... prekrasne palače vrlo uspjelog građevnog sloga ... bile su obasjane sunčevim svjetlom, okružene još posve svježim zelenilom, činile su vrlo skladan i upravo veličajan dojam."

Uredbom o organizaciji i djelokrugu Škole narodnog zdravlja iz 1927. godine među ostalim se navodi: "Škola narodnog zdravlja ima ovu zadaću: a) da svima koji se žele upoznati s pitanjima narodnog zdravlja pru-

ži mogućnost takvog obrazovanja; osnivanjem biblioteke, muzeja, održavanjem predavanja, kurseva, izdavanjem knjiga, spisa i svim pogodnim sredstvima." Taj dio posla daje se u nadležnost Odjeljenju za socijalnu medicinu koje kroz svoj Odsjek za higijensku propagandu provodi pučka predavanja, uz vlastitu izradu nastavnih pomagala (knjiga, časopisa, brošura, letaka, plakata, filmova, stvaranje biblioteke, tiskare) pa je tako za tri mjeseca 1926. godine zabilježeno 3951 predavanje i raspodjela oko 300.000 primjeraka brošura raznih naslova.

Te godine kopirana su i četiri strana filma, uz izradu natpisa na hrvatskom jeziku. Ove će aktivnosti uskoro postati dominantnim, pa će Škola narodnog zdravlja u tridesetak godina, od 1927. do 1960., razviti kontinuiranu proizvodnju zdravstvenih, prosvjetnih i dokumentarnih filmova, jedinstvenu na području bivše Kraljevine Jugoslavije odnosno FNRJ, ali i u širim mjerilima.

Tako je već za prve četiri godine, od 1926. do 1930., proizvedeno čak 36 filmova, a tijekom 1930. godine još deset. Među temama valja izdvojiti one o alkoholu i njegovim opasnostima, dokumentarce o Topolčici i Martinšćici, spolnim bolestima, kulturnim i društvenim zbivanjima, sportu i prirodnim ljepotama Hrvatske.

Najvažniji je filmski stvaratelj u to vrijeme bio Milan Marjanović, voditelj filmskog laboratorija i vodeći autor, a uz njega snimatelj Stanislav Noworyta. Značajni su autori i Jozo Ivakić i Mladen Širola. Snimljeno je i devet animiranih filmova, među kojima valja izdvojiti "Martin u nebo" iz 1929., prvi cjeloviti animirani film nastao u Hrvatskoj, na kojem je uz Marjanovića i Noworytu kao glavni crtač radio slikar Petar Papp.

Škola narodnog zdravlja javlja se i kao producent "Birtije" Joze Ivakića, prvog hrvatskog igranog filma s kazališnim glumcima, te "Spasa male Zorice", prvog hrvatskog

dječjeg filma, autora Mladena Širole. Ova su tri povijesna ostvarenja nastala 1929. godine, a iako su u filmskoj povijesti nezaobilazna po svojoj vrijednosti, valja naglasiti da ih seoska publika, kojoj su prije svega bili namijenjeni, nije blagonaklono primila jer su stilizirana kazališna gluma te animacija bile strane i nepoznate tadašnjoj seoskoj populaciji u Hrvatskoj. Zbog toga će se idućih petnaestak godina produkcija ŠNZ sve više okretati dokumentarnom filmu ili koristiti seljake, kao amaterske glumce u odgojnim filmovima, jer se tako mogao ostvariti bliži i utjecajni kontakt s publikom. Shvatilo se kako pri medijskom stvaranju valja voditi računa o krajnjem korisniku i njemu prilagoditi djelo, čak i po cijenu umjetničkih i autorskih ustupaka.

Uz dominantnu filmsku proizvodnju nezaobilazan je i rad na izdavanju časopisa, a među urednicima i suradnicima nalazimo imena Dobriše Cesarića, Dragutina Tadijanovića, Mate Balote, Dragutina Domjanića, Frana Galovića, Mihovila Pavleka Miškine i drugih. Vrlo je vrijedna bila i aktivnost tehničkog odjeljenja, pod vodstvom inženjera Petrika, koji je do 1940. godine okupio šesnaest inženjera, sedam kemičara i šest graditelja, uglavnom specijalista iz SAD i Njemačke, koji su godinama bili autori bitnih inovacija i graditeljskih zahvata širom Hrvatske i cijele bivše Jugoslavije.

Nastavljajući bogatu filmsku proizvodnju, javljaju se i novi autori pa tako K. Brossler snima u pet godina čak devetnaest filmova, uglavnom zdravstveno-odgojnih i namijenjenih borbi protiv socijalnih bolesti, a uoči Drugoga svjetskog rata i nakon njega, izdvađa se D. Hloupek, liječnik i redatelj te Aleksandar Gerasimov, koji je sve od 1930. do 1960. godine bio vodeći snimatelj filmova Škole narodnog zdravlja i u tom ih periodu snimio više od stotinu.

Posebno vrijednima smatraju se filmovi o difteriji "Pomoć u pravi čas" i "Pošast". Valja istaknuti da je film "Jedan dan u turpoljskoj zadruzi" autora Hloupeka i Gerasimova, snimljen 1933. godine u Mraclinu, osvojio 1960. godine prvu nagradu za etnografski film, na festivalu u Firenci. Gerasimov je dobio i Grand prix za film "Stanovanje na selu", na izložbi Društva naroda održanoj 1937. godine u Parizu.

O tomu za koga su i s kojom namjerom filmovi snimani svjedoči i podatak o epidemiološko-kliničkoj anketi o luesu koja je organizirana 1934. i 1935. godine u travničkoj i bugojanskoj oblasti, na planini Vlačić. Socijalni medicinar, dr. Rasuhin i publicist Popović (jesam star, ali to ipak nisam bio ja!) vukli su na konjima projekcijski aparat i filmove o luesu i drugim temama ne bi li ih prikazali gorštacima. Očito na tragu Štamparove maksime o obavještavanju naroda koje je "važnije od zakona".

U vrijeme Drugoga svjetskog rata i neposredno poslije, filmske aktivnosti na Školi

ZARAZE UZDUHOM

Tako nastaje sušica, gripa, plućna kuža, ospice, kašalj hripavac, šarlah, difterija, zarazno zapaljenje mozgovnih opna i druge rjeđe bolesti,

Botanička sluz iz nosa, iz usta ili iz glava iz puno zaraznih biljaka. Kašalj izbacuje sitne kapljice one stane do 1 metra, kuhane do 3 metra; pljuvanje liti kužnu sluz svagdje. Kada netko kužnu sluz izdava čovjek, može se iz kužnih biljaka i kod mnogih raznih bolesti.

Kužna sluz prenosi se na jelo, posudu, igračke, haljine ili pod. Preko tih predmeta ulazi u tijelo zdrava čovjeka.

Osobe - u dodiru s bolesnikom - udišu kužnu sluz a da ne moraju da obole. Tu kužnu sluz prenose kašljanjem, pljuvanjem ili ljubljenjem na zdrave ljude.

Ozdravljeni čovjek može još dugo vremena izbacivati iz sebe kužnu sluz i zarazavati svoju obočinu

**Škola Narodnog Zdravlja
Zagreb 1933.**

narodnog zdravlja bitno su smanjene. Škola dobiva ime "Andrija Štampar" nakon smrti profesora Štampara, 1958. godine, a službeno se osniva i fotofilmski laboratorij, koji vodi Aleksandar Gerasimov. No, herojsko doba intenzivne filmske produkcije nepovratno je završeno. Novo vrijeme donosi i nove potrebe, a i tehnologija se mijenja i prilagođava suvremenim trendovima. Tako su sredinom osamdesetih prostorije fotofilmskog laboratorija preuređene u videostudio, za potrebe tzv. "Japanskog projekta", odnosno kontinuirane edukacije kroz suradnju Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar" i "Japan International Cooperation Agency". Iz te će suradnje izniknuti i EMC, Edukacijski multimedijski centar, a on

će krajem osamdesetih iznjedrili Zavod za nastavnu tehnologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

U povodu obilježavanja sedamdesete obljetnice nastanka Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", u listopadu 1997. godine održana je i prva smotra "Mediji i zdravlje", kojoj je svrha bila okupiti što više različitih medija koji promoviraju zdravlje. Vremenom je ta smotra prerasla u EMC festival.

A sve je utemeljeno na dubokim i čvrstim smjernicama profesora Andrije Štampara, koji je prije šezdeset godina postavio putokaz koji i danas pokazuje pravi smjer.

Duško Popović
popovicdj@yahoo.com